
RAZGLEDNICA S LJETOVANJA

DUBRAVKA UGREŠIĆ

I.

U jednom američkom mjestu zatrebala sam liječničke usluge. Saznavši iz kratkog razgovora da dolazim iz Evrope, lokalna liječnica naglo je živnula.

– Iz Evrope?! Imam Evropu u malom prstu! Odakle?

– Iz bivše Jugoslavije...

– Oj, oj, oj... – zakukala je.

Ispostavilo se da liječnica i njezin muž, američki Židovi istočnoevropskoga porijekla, svake godine ljetuju u Evropi. Slijede rute holokausta. Dok “normalni ljudi” idu u Monte Karlo, oni “kampiraju” u Aušvicu, Treblinku, Buhenvald...

– Ponekad mislim da smo ljudi! Dijelim krevet s holokaustom, i djeca su mi, valjda, začeta u mislima na holokaust, svakoga ljeta hodočastim na mjesta holokausta...! Ali što mogu kad sam se udala za onog svog “luđaka”! – rekla je, iako je izraz na njezinu licu odavao sretno udatu ženu.

2.

Velika je historijska sreća da se pleme Hrvata jednom davno probilo do mora i tu ostalo. Jer Šveđani danas imaju svoju Ikeu, Nizozemci svoj Šel, Nijemci svoj BMW, a Hrvati svoje Jadransko more. Ovih dana na to more hrle mnogi. Tržište nekretnina radi punom parom, *real estate* agencije nose živopisna imena, kao “Kamen sreće” i slično. U potrazi za *Mediterranom kakav je nekada bio* Hrvatskom su ove godine prošetali i lijepa jordanska princeza, i princeza od Monaka, i Šeron Stoun, i Džon Malkovič, i nezaobilazna Ivana Tramp. Gliseri i jahte zuje po lijepom plavom Jadraniu kao muhe, hoteli izgledaju pristojno, a marine u stvarnosti odgovaraju svojoj slici u turističkim katalogima. Cvrčci živahno cvrče (kažu, živahnije nego u bivšoj, komunističkoj Jugoslaviji), sunčane zrake su, doduše, jače, ali su to postale i kreme za

sunčanje sa zaštitnim UVA faktorom. Tajkuni se trgaju oko ono malo preostalih bivših komunističkih sindikalnih odmarališta (da ukinu posljednji trag “mračne prošlosti” u kojoj su si i radnici mogli priuštiti ljetovanje na moru). Nema više ni Srba, i to je velika sreća: njihove vikendice, s kojima su bili “okupirali” hrvatsku obalu, već su odavno minirane, otete ili prisilno otkupljene za malu paru. Sada na Jadranu ljetuju drugi, “stabilniji” gosti: Englezi, Mađari, Rusi, Česi, Austrijanci, Nijemci, Talijani.

3.

Ipak, kakve veze ima američka liječnica i hrvatski turizam? Nikakve. Radi se o paralelnim svjetovima. Naš svijet, stvarni i mentalni, isprepleten je gustim mrežama paralelnih svjetova. Tako živimo svoj mali život. Svatko korača po svojoj ruti. Jer kada bismo samo na čas zamislili da između paralelnih svjetova postoje prolazi, nastao bi mentalni kaos. Zato, barem što se mentalnog prometa tiče, baratamo metaforama, one su naša odbrana od košmara.

164 Ovoga ljeta prisjetila sam se američke liječnice, i to na brodiću koji me s otoka Krka vozio na jednodnevni izlet na Goli otok. Našla sam se u nevelikoj grupi kolega, književnika. Pridružili su nam se australijski Hrvat i lokalna slikarica. S nama je u svojstvu vodiča krenuo i profesor povijesti, osamdesetdvođodišnjak, bivši politički kažnjenik: na Golome je odsjedio tri godine. Ljudi njegove sorte, *ibeovci, golaći*, danas su rijetki, izumiru. A ni zatvora više nema.

Goli otok je kao zatvor za političke kažnjenike, “informbiroovce”, služio tek nekoliko godina, od 1949. do 1956. S vremenom je bio pretvoren u “regularan” zatvor, a osamdeset i neke zatvor je konačno raspušten. Kažnjenici su tokom tri desetljeća izgradili cestu koja povezuje otok, posadili su crnogorično drveće koje se s vremenom razraslo u šumice, izgradili brojne zgrade: upravnu zgradu (koju su zvali “hotelom”), zatvorske spavaonice, radionice, kino-dvoranu, tenisko igralište, bolnicu, pristaništa, tvornice. Na otoku se nalazio jedan od najvećih jugoslavenskih kamenoloma: zatvorenici su bukvalno “tucali kamen”. Goli otok je bio prisilna zajednica kažnjenika i čuvara koja je sama sebe izdržavala. Nakon službenog zatvaranja zatvora, stanovnici okolnih otoka godinama su krali i odvozili sve što se moglo: da su mogli cestu smotati kao tepih i nju bi uzeli pod mišku i ponijeli.

Prvo što smo vidjeli po silasku s broda bio je improvizirani pristanišni restorančić. Palo mi je na pamet da bi trebalo kupiti bocu s vodom. Profesor nas je, međutim, ubrzanim korakom povukao za sobom i mi smo pokorno krenuli za njim. Osjetila sam naglu želju da se vratim, naručim hladno piće i satima buljim u more, ali se nije imalo kamo. Došli smo, zaboga, na – Goli otok!

4.

Iznureni vrućinom i vlastitom imaginacijom koja se upinjala da zamisli strahote o kojima je profesor pričao jedva smo lovili dah. Uspravan i lagašan kao sjena profesor je koračao po znanoj ruti: od pristaništa i upravnih zgrada do spavaonica i radionica, od cementare do bolnice, od bolnice do blagovaonice... Umjesto perfekta profesor je u govoru upotrebljavao prezent. Njegov prezent zujao je oko nas uporan poput muhe.

Goli otok godinama je bio jugoslavenska tabu tema. Tek se u sedamdesetima o tome javno progovorilo: pojavili su se prvi romani s golootočkom temom, prvi memoari... A onda je, valjda pod navalom novih događaja vezanih uz raspad Jugoslavije, tema ponovo zamrla. Mnogi su, barem u ovim novim vremenima, mogli iz Golog otoka izvući moralni profit. A ipak nisu. Pitala sam se zašto.

U “jugoslavenskom gulagu” umrlo je, začudo, malo ljudi, nekih četiri tisuće, kažu, i to mahom od bolesti, tifusa i dizenterije. Goli otok nije bio zamišljen kao mjesto istrebljenja, nego kao strašna i sramna škola uzajamnog ponižavanja. Svatko je istodobno bio i krvnik i žrtva. Zato je profesor u jednom trenutku skromno pripomenuo da je, eto, i on jednom bio udario nekog zatvorenika. “Udaram ga, moram, šta ću drugo”, rekao je profesor u svome upornom prezentu. Dok je profesor govorio, ja sam pogledom ulovila na nekom zidu stari kažnjenički grafit *Migra-*

165

dimo Goli otok, Goli otok gradi nas!

Pravo na sjećanje ostvaruju žrtve, a ne krvnici. *Golaći* su bili prisiljavani da budu i krvnici. Zato je, između ostaloga, među zatvorenicima i po izlasku iz zatvora vladala zavjera šutnje.

5.

Australijski Hrvat, koji je prilikom obilaska otoka neprestano nešto jeo, rekao mi je.

– Sve je to strašno za gledat! Kad bi mi barem dali da otkupim jednu od ćelija, ne, ne mora biti moja, pojma nemate kako bi ja to sredio! Kao bombon! Kada sam ja bio tu, sve se sjajilo. Prali smo svaki kamen, mogli ste lizat s poda koliko je sve bilo čisto...!

Ispostavilo se da je i Australijanac bio golootočki kažnjenik.

– Ovdje sam... – rekao je na jednoj uzvišici obujmljujući pogledom blistavo more – ovdje sam se ja patio... A sve zbog onog krvoloka, onog diktatora, majku mu jebem komunističku! ... Čak sam mu i pjesme morao pjevati dok sam tucao kamen... Je l' znate onu?

I tu je Australijanac pročistio grlo i zapjevao jakim skladnim glasom

– *Ide Tito preko Romanije...*

Mislili smo da će nam Australijanac otpjevati samo stih, ali on je, ponesen, otpjevao pjesmu do kraja. Zatim je izvadio mobilni telefon i nekome, valjda u Australiji, objašnjavao gdje se trenutno nalazi. “What a lovely day...!” – doprlo je do moga uha.

Australijski Hrvat nije bio “ibeovac”. Pogranična jugoslavenska služba uhvatila ga je dva puta pri pokušaju ilegalnog prelaska granice. Zbog toga je na Golome proveo godinu dana. Nakon što je pušten iz zatvora, ponovo je ilegalno prešao granicu, toga puta uspješno, i krenuo za Australiju. Ovo je, nakon tolikih godina, bio njegov prvi povratak u domovinu.

Australijanac me dirnuo: zbog hrane koju je stalno vadio iz ruksaka, zbog “domaćinske” brige koju je pokazao za mjesto svoga zatočeništva (i sama sam se lovila u misli da bih najradije zasukala rukave i sve to počistila!) i zbog neuspješne demonstracije svoga golootočkog poniženja. Izmaklo mu se, davno prinudno pjevanje u slavu “krvoloka” i “diktatora” pretvorilo se – u njegovu vlastitu grlu – u demonstraciju gotovo fizičkog zadovoljstva. Da, *mi gradimo Goli otok, Goli otok gradi nas*.

6.

166 U hrvatskoj štampi objavljen je napis o tome da je na Golome otoku snimljen *gay* porno-film, u hrvatsko-mađarskoj koprodukciji. Novinske fotografije snažnih momaka s kacigama na glavama i pijucima u rukama podupirale su istinitost napisa.

Spustivši se s uzvišice na mjesto gdje su bile kažnjeničke spavaonice naltjeli smo na njemačku filmsku ekipu koja je Goli otok izabrala kao seting za snimanje porno-filma.

Od porno zvijezda uspjeli smo vidjeti samo najdrskiju: zgodnu djevojku u tanjušnim crnim gaćicama koja je uvijala tijelo ispred bivše kažnjeničke spavaonice.

Lokalna slikarica, prijateljica australijskog Hrvata, nije izdržala.

– Znete li vi gdje se nalazite? – obratila se djevojci na njemačkom jeziku. Kamerman se tiho povukao u pozadinu.

Djevojka je u odgovor ravnodušno slegla ramenima.

– Kako vas nije stid! Šećete se tu goli na mjestu gdje su poginule tisuće mučenika!

– Zašto nju napadate? Nije ona kriva... – pokušala sam intervenirati.

– Kako nije kriva! Ta nema u glavi nimalo političke svijesti! – brecnula se slikarica.

– Sramite se! – obratila se djevojci.

Djevojka je još jednom slegnula ramenima.

– Snimate porno na mjestu gdje leže kosti patnika! – bila je uporna slikarica.

Gola djevojka se napokon trгла iz ravnodušnosti.

– No porno! Art! – rekla je tako odrešito da smo joj svi mi načas pozavidjeli na visokom umjetničkom samopouzdanju.

Kao da ga se prizor nimalo ne tiče profesor je ravnim glasom opisivao metode mučenja kažnjenika: od lijevanja vode u kažnjenikov nos pomoću cjevčica do granice davljenja, stavljanja teškog kamenja na kažnjenikova prsa, ponižavajućih načina obavljanja nužde, i druge, rajskome pejzažu posve inkompatibilne stvari.

– Tamo, uz ono brdo, guram teški kamen, a ovdje, na ovome mjestu nas batinaju... – vrtio je svoju tužnu traku profesor.

7.

U jednom trenutku odvojila sam se od grupe. Mučila me je žeđ i ja sam požurila nazad prema restoranu na pristaništu. Našavši se posve sama na cesti, koja se od blještavog sunca činila gotovo bijelom, najednom sam osjetila neopisivi strah. Pokušala sam ubrzati korak, ali strah je prikovao moje noge uz tlo. Koračala sam u bolnome *slow-motionu*. Iz svake pore moga tijela probijao je strah kakav nikada prije nisam osjetila. Pitala sam se kasnije što ga je moglo izazvati. Možda je u pitanju bila tišina, neopisiva, teška tišina. Nisam čula vlastite korake, hodala sam po cesti od vate. Tišina mi je zasjela za vrat, nalegla na mene, stegla me i oduzela mi dah.

167

8.

U restoranu nas je čekalo hladno piće i ne suviše svježa skuša koju smo pojeli s tekom. Nedaleko od mjesta gdje smo sjedjeli stajao je improvizirani štand sa suvenirima. Na štandu su, nalik na stare, sive krumpire, stajale gipsane figurine kažnjenika u kažnjeničkoj odjeći. Njihove u gipsu izdubljene oči, dvije velike zacrnjene rupe, trebale su izražavati patnju. Stajale su tu i lijepo izrezbarene drvene batine, slične bejzbol palicama (lakirane su se prodavale po nešto višoj cijeni), s urezanim natpisom “Pozdrav s Golog otoka”, i pepeljare s istim natpisom. Kupila sam pepeljaru i drvenu batinu. Batinu sam kasnije, zastidjevši se svojih konzumentskih poriva, ostavila u hotelskoj sobi u Krku.

Na brod smo se vratili s olakšanjem. Kada smo se udaljavali moj pogled ulovio je na pristanišnoj zgradi tablu s natpisom “Lovačko društvo”. Barba koji je kormilario brodićem pustio je kazetu s dalmatinskim klapama. Australijski Hrvat izvadio je iz svoga ruksaka posljednju vrećicu čipsa i kutiju keksa s kojih je curila rastopljena čokolada i srdačno nas nutkao. Profesor je zapao u letargičnu šutnju.

Bilo je kasno poslijepodne kada smo napustili otok, ali vrućina nije spala. Štipala sam vlastito srce ne bih li izvukla iz njega prigodan osjećaj, ali ono je, začudo, ostajalo hladnim.

Jedini jasan bolan ubod osjetila sam ugledavši golootočke boriće. Borići su se razrasli zahvaljujući sjenama kažnjenika. Bila je to jedna od metoda golootočke torture: kažnjenici su bili prisiljavani da svojim tijelima prave sjenu da se ne tom posađene sadnice borova ne bi osušile. Jer štedjelo se na vodi. Ne na ljudima.

9.

Kako upokojiti vampira, svoju vlastitu traumu? Kako uspostaviti vezu sa svojom vlastitom prošlošću? Kao moja američka liječnica, koja je prihvatila kolektivnu traumu kao svoju osobnu, i strpljivo svake godine hodočasti na mjesta holokausta? Kao profesor koji se trudio da odvrta traku davnih kažnjeničkih uspomena “objektivno”, ali je to učinio u prezentu koji ga je odavao? Kao australijski Hrvat, koji se vratio na mjesto svoje traume naoružan ruksakom punim sendviča, keksa, vrećica s čipsom, i s mobilnim telefonom, tom krhkom, ali spasonosnom vezom s vanjskim svijetom? I da li zaista sve treba počistiti, ulaštiti, srediti “kao bombon”, ili sve ostaviti kako jest? Kako dovesti u vezu sadašnjost i prošlost? Kako prenijeti davnu traumu da bi je drugi zaista razumjeli? Nismo li, isprva pažljivo slušajući profesora, na kraju ipak jedva čekali da se sklonimo u hlad i popijemo hladno piće?! I što smo od svega toga zaista primili k srcu? I što je sa mnom, koja prenosim priču? Što je s mojom odgovornošću? Mogu li bez grižnje savjesti reći da je tekst koji odašiljem nepoznatom primaocu tek razglednica s ljetovanja? I kako nadalje pomiriti vlastitu prošlost s onom kolektivnom? Je li naša vlastita prošlost pouzdana? I je li kolektivna prošlost pouzdana?

I što je s onom “službenom” prošlošću, s tom koja stoji u povjesnim udžbenicima? Je li ona pouzdana?

10.

Golootočka povijest dotakla je na neki način i moju biografiju. Rođena sam 1949. godine, dijete Informbiroa, odrasla sam u ideologiji prkosnoga historijskog NE koje je Tito uputio Staljinu. Moj otac, Jugoslaven, oženio se Bugarkom, mojom majkom. Bugarka ili Ruskinja, tada se nije mnogo pitalo, svaki je istočnoevropski stranac bio *špijun*. Moja majka je u tom kratkom vremenu kolektivne paranoje bila, na gađam, smatrana za *bugarsku špijunku*. Moj otac je mogao biti optužen kao *izdajica*. Na sreću nije. Pa ipak, moja majka deset godina nije mogla posjetiti svoje roditelje. Tako sam baku i djeda upoznala tek 1957, godinu nakon što su sa zemljama Istočnog

bloka bili uspostavljeni diplomatski odnosi. Potvrda tog događaja ostala je zapečaćena na fotografiji koju pamtim. Na fotografiji Tito u maršalskoj uniformi rukuje se s Hruščovom. Dok se Hruščov gotovo sluganski klanja, Tito stoji neobično uspravno. S kratkog putovanja baki i djedu u crnomorsku Varnu pamtim epizodu. Saznavši odakle sam, bugarski dječak mojih godina drsko je sasuo u moje lice: “Vaš Tito je kapitalistička svinja!” “Vaš Staljin je svinja”, odgovorila sam.

II.

Osoba s antropološkim senzibilitetom postaviti će pitanje kako to da Hrvati (svi balkanski narodi!), koji sve svoje kolektivne opsesije vrte oko grobova i groblja, nisu već godinama u stanju od Gologa otoka napraviti muzej žrtvama komunizma, na primjer, tim više što većina baš u titoističkoj Jugoslaviji vidi glavnog krivca za sve potonje nesreće.

Kada se pročulo da Goli otok postaje sve omiljenijom destinacijom pornografskih filmskih ekipa, predsjednik društva političkih zatvorenika uložio je oštar protest protiv skrnavljenja “simbola komunističkog terora”, dodavši da su goolootčke “žrtve podnesene za nezavisnu Hrvatsku”. Predsjednik je, od gnušanja nad stvarnom pornografijom, skliznuo u pornografizaciju povijesti.

Jer, što se formalne strane tiče, na Golome su bili zatočeni “staljinisti”, 169 navodni simpatizeri Staljina i sovjetskog modela komunizma. U to vrijeme jugoslavenskog “makartizma” ljudi su bili hapšeni preko noći. Goli otok bio je staljinističko “popravilište” u kojemu su se navodni “hard komunisti” trebali transformirati u “titoiste”. Što se “hrvatskih mučenika” tiče, i njih je bilo, ali kasnije. Mnogi su na vrijeme prebjegli, zatim se početkom devedesetih vratili u Hrvatsku, postali “hrvatskim herojima”, a ubrzo i “ratnim zločincima” koje u ovome času očekuje Haški tribunal.

Goli otok bio je mjesto jezive torture: ljudi su dovođeni ovamo ne da bi bili pogubljeni, nego da bi postali ljudske olupine. Bilo je to mjesto postupne i sigurne dehumanizacije. Neki su radije prihvaćali smrt, kao onaj jadnik o kojem nam je pričao profesor, koji je aluminijskom žlicom za jelo prerezao sebi grkljan. Neki su hrlili da ponižavaju svoje supatnike i onda kada ih nitko na to nije primoravao.

12.

U zemlji u kojoj su groblje i grobovi bili i ostali glavno mjesto borbe između različitih političkih opcija i Goli otok – veliko i tužno groblje – čeka na svoju simboličku sudbinu. Hrvati su u zadnjih desetak godina uništili ili devastirali nekih tri tisuće spomenika. Sve te spomenike bili su sami podigli, u slavu žrtava fašizma. Ljudi su

u posljednjih desetak godina uništavali, javno zapišavali ili dizali u zrak grobove, grobnice i spomenike, uključujući i onaj najpoznatiji u Jasenovcu (Jasenovac je bio najveći hrvatski ustaški koncentracioni logor u kojem su stradali Židovi, Srbi, Romi i hrvatski komunisti). U zemlji koja se nikako ne može odlučiti koju će povjesnu opciju prihvatiti kao službenu – onu pedesetogodišnju, jugoslavensku, antifašističku i komunističku, ili pak onu ustašku, fašističku, u kojoj je Hrvatska bila nezavisna država – ni spomenici nemaju trajnost. Spomenici Titu i partizanima dignuti su u zrak. Istina, podignuti su novi: spomenici Tuđmanu, i pokojem ustaškom “heroju”. Ni ti novi ne mogu računati na trajnost, jer bit će dovoljan antifašistički mig Evropske unije i Hrvati će ponovo morati upaliti fitilje.

13.

Život se pokazuje boljim i mudrijim piscem od drugih koji na tu ulogu pretendiraju: od političara, diktatora, vojskovođa, povjesničara-falsifikatora, politikanata, boraca za ovu ili onu opciju, lažova, kriminalaca, ubojica, pa i samih pisaca. Ako ništa drugo život iznalazi bolje i točnije metafore, a i njegov smisao za ironiju ostao je nenadmašen.

170 Tako je život, zatvorivši metaforu, privukao na Goli otok *sex*-radnike porno industrije. Sadomazohistički umjetnički proizvodi profitiraju na postojećoj golootočkoj scenografiji: na napuštenom kamenolomu, na mračnim zatvorskim ćelijama, na posvuda razbacanim zarđalim kosturima kažnjeničkih kreveta, na sivim kamenim pročeljima zgrada ukrašenima grafitima. Na terenu nekadašnjeg mučilišta danas cvjeta domaća porno-radinost i zvecka sitan i prljav novac.

Život bi, nagađam, slijedeći putanje druge metafore, mogao dovesti na Goli otok i lovce. Tabla s natpisom “Lovačko društvo”, koju je moje oko ulovilo prilikom odlaska s otoka, najavljuje i takvu mogućnost. Lovni turizam je veoma profitabilan, kažu. Na *Mediterranu kakav je nekad bio*, na otoku Krku, turistički profiteri naselili su divlje svinje (kojih na Mediteranu nikada nije bilo). Svinje su se nakotile brzinom koja premašuje lovačku efikasnost, i sada uništavaju krčka polja, ovce i ovčare. Ako lovačko društvo naseli na Goli otok lovne životinje, zatvorit će se i druga golootočka metafora, ona s “lovom na ljude”. Možda će se tako sačuvati od zaborava i kažnjenički sleng u kojem je “topli zec” bio naziv za inicijacijsku torturu zatvorenika. Novopridošlica je morao trčati kroz dugi špalir, a zatvorenici su ga kamenovali ili udarali po njemu teškim batinama. “Lov na harange” bio je kažnjenički sinonim za sistem prokazivanja. Zatvorenici su provocirali jedni druge, svatko je bio i prokazivač i ispitanik. Ako bi se nekome omaklo da se na nešto požali, već isti čas žalba bi stizala do ušiju pretpostavljenih i zatvorenik je bivao kažnjen. Tako su nau-

čili da šute. Šutjeli su i kasnije, kada su se našli na slobodi. Šutjeli su godinama, mnogi su oboljeli od šutnje. S Golog otoka, kažu, nitko nikada nije uspio pobjeći. Lov na rijetke bjegunce bio je efikasan, a i priroda je lovcima išla naruku.

Postoji i treća opcija. Ako agencije nekretninama (ona sa zavodljivim imenom "Kamen sreće"!) uzmu stvar u svoje ruke, Goli otok mogao bi postati turistički raj za solventne Ruse, na primjer. Ako se to dogodi, još jedna golootočka priča dobit će svoj zakoniti kraj. Goli otok kao zatvor ima nešto dužu povijest od one jugoslavenske, komunističke. Bio je to isprva austrougarski zatvor. U vrijeme Prvog svjetskog rata na Goli otok stizali su zarobljenici s Istočnog fronta, mahom Rusi. Rusi će nešto kasnije ponovo doći na Goli otok. Bili su to Rusi koji su u poslijeratnu Jugoslaviju došli kao politički komesari, ideološki instruktori, ili današnjim rječnikom rečeno *manageri* komunizma. Čim je buknuła znamenita svađa sa Staljinom, Tito se najprije pobrinuo da pozatvara ruske komesare. Rusi su bili prvi *golaci*. Ako, dakle, agencija "Kamen sreće" uzme stvari u svoje ruke, prapraunuci Rusa iz Prvog svjetskog rata i praunuci ruskih političkih komesara mogli bi izvući hedonističku satisfakciju. A ta je ionako najslađa.

A što se ljudi tiče, tih koji su ostavili na Golome otoku kosti, ili preživjeli golootočku torturu, njima ne treba spomenik. Digli su ga sami sebi, posadivši one boriće. Iza svakog stabla stoji nevidljiva sjenka bivšeg golootočkog kaženjenika, štiti drvo od prejakog sunca i natapa škrto tlo nevidljivim znojem. Cvrčci cvrče, prolaze ovce i ostavljaju svoje brabonjke, prolazi poneki posjetilac, zastaje i urezuje na kori stabla svoje ime, ali tamni golootočki borovi stoje, ne miču se. 171

Septembar 2005.

